

takole za poskušnjo in vzpodbudo — v reviji, dasi seveda tudi iz tega majhnega števila niti ena še ni dozorela za zbirko. Večina teh »pesmi« pa je estetsko nedognana. Najbolj očito je pomanjkanje ritmičnega čuta, a tudi vsebinsko je v zbirki vse polno vsakdanjosti in celo banalnosti. Nekaj pa je v teh pesmih, radi česar mi je njenega avtorja resnično žal. V njih namreč naletiš tu in tam na primere in podobe, ki bi bile vredne pravega pesnika. To so vsekakor utrinki estetske domišljije ter dokazi neke nedozorele ali zanemarjene nadarjenosti, čeprav so seveda v tej obliki in zvezi brez vsakršne umetniške vrednosti. Prav tako pa mi je žal njegovih motivov, ob katerih sem večkrat moral misliti na Fr. Jammesa. Pravi umetnik bi iz zarodkov, ki so v tej zbirki le nakazani, mogel ustvariti čudovit moderni pendant naši ljudsko-religiozni pesmi!

Prav takšen nebodigatreba je zbirka Zdravka Ocvirka z naslovom »Daritev mladosti«, ki je izrazit primer začetniške samoprevare: pesnik »in spe«, zaverovan v svoj notranji lik, si utvarja, da so napisane pesmi prav tako »lepe« kot njegova osebna čustva. Pa mu dopovej, če moreš, preden se ni enkrat blamiral! Za skromno izjemo je treba šteti pesem »Tako lepo je«. Tudi oprema knjižice (K. Kregar) je čedna; morebiti je zbirka sploh izšla — se mi zdi — zaradi nje.

Izmed obeh žensk je Dora Grudnova vsekakor bolj nadarjena in tudi bolj temperamentna, čeprav spominjajo njene »Rdeče kamelije« kot pesmi bolj na umetne cvetice, kot na prave rože. Vendarle pa »Nekaj pesmi« Makse Samsove še daleč zaostaja za njimi. Dasi čutiš zadaj pristno osebno čustvo od življenja ranjene ženske, je njen pesniški izraz pre slaboten, da bi ga mogel posredovati tudi drugim. Pesmi je v zbirki, ki je tipografsko zelo slabo opremljena, v resnici le »nekaj«, večina izmed njih so samo kratki miselni ali čustveni utrinki, vendar brez pesniškega poleta. Obema, zlasti pa drugi, tudi jezik ni popolnoma čist. France Vodnik

Miško Kranjec: **Pesem ceste**. Roman. Leposlovna knjižnica 17, založba Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani 1934. — Izmed Kranjčevih del, ki so vsa zajeta iz prekmurske zemlje, je *Pesem ceste* zasnovana na najširšem epskem prostoru. Sega čez vse Prekmurje doli v Medmurje in enkrat se raztegne tja do Budimpešte, kakor da je val prelivajočih se dogodkov pljusnil še dalje v svet in razbit našel svojo pot nazaj. Po tej pisateljevi domači deželi spremljamo nekdanjo služkinjo Manko Čehovo, kako jo nemirna narava nosi iz kraja v kraj, kako se vrača in spet odhaja ter išče opore pri sorodnikih in dobrotnikih, pa ji samo cesta pod nogami prav poje; živi sama sebi, vsem in nikomur. Prav tak klic ceste pa se oglasi tudi v njeni hčeri Evici, le da je želja po sreči v nji še bolj živa in določnejša in da se ji je v resnici že nekoliko približala, ko bi ne bilo svetovne vojske, ko se je življenje neusmiljeno poigralo s tolikimi ljudmi in tudi z njo. Končno se srečata na široki planjavi dve materi: Manka, z novim otrokom v culi in s trojno dečadjo za seboj, in Evica z otrokom; mati in hči govorita o življenju in mati pravi: »Otroci, dajte ji roko — ona je vaša sestra.« Vso to bridkost razume samo Evica, krene s ceste v gore in se vrne k zemlji.

Kranjčevo pripovedovanje je lagodno in preprosto, v gradnji na videz neizoblikovano, kakor da sem in tja se vijoča črta nima drugega namena, ko da nabira okoli sebe čim več ljudi, ki naj nam kot tipi predstavijo neko snovno in vsebinsko celoto. Zgodba se plete mimogrede, zakaj ti domačini so pisateljevi dobri znanci, pozna vse njihovo življenje, tudi kadar se skriva za prikrito podobo. Sicer pa je njihova najvidnejša lastnost odprta naturnost, zato kljub majhnemu svetu čutimo širine, ki jih drugod ne poznamo. Tako nam ti ljudje močne prirode in čudne zunanje urejenosti, kakršno jim je od nekdanj vtisnilo tuje gospodstvo in neka zaostala omika, ob vsakem koraku govore o neskladnosti in neurejenosti sveta.

Malokomu pri nas se je posrečilo, da bi izrazil človeka in zemljo tako strnjeno kakor Miško Kranjec. Nikjer ne vidimo človeka samega, povsod človeka in zemljo, prav iz ljudi diha zemlja in njena prvobitnost. S tem se je pisatelj tesno približal naturalizmu, vendar ne v tem pomenu, kakor da mu je narava sama zadosten ali celo edino važen predmet in njegov končni življenjski nazor. Že rahla ironija, s katero vodi včasih svoje ljudi kakor na ogled, priča, da hoče z njimi nekaj drugega kakor gol posnetek; še bolj pa priča njegovo sočutje, da dela vse to z etično zavestjo in skuša nasproti življenjskim kalupom ali kakršnimkoli privzetim mislim pokazati tisto neposredno podobo življenja, ki je prvi pogoj, kadar hočemo spoznati pravstveno resnico sveta. Ta pot preko naturalizma k idealizmu je postala v današnji zunanji dognanosti in dograjenosti življenja nekako nujna; povsod prejemamo same končne sklepe in pravila, resnično življenje se dosledno odmika osebnemu spoznanju, prav zato pa se umetnost kot urejevalka življenja ponovno vrača k virom in šele od tam prihaja k dognanju. Kranjčeve podobe so včasih res gole kakor slep nagon, šele odtod se dvignejo v veri in volji po lepšem in boljšem življenju. »Pesem ceste« nam kaže, kako veliko trpljenje in prevare vodijo k spoznanju, da vse na svetu mora končno služiti dobremu. Ta idejna osnova si počasi, pa vztrajno išče tal; najprej se pojavi kot otroško hrepenenje po sreči, kot lepa laž, ki vodi v razočaranje in obup. Končno se iz bolečine dvigne kot moralna zavest, brez katere bi ne bilo mogoče živeti. Brez vdanega razumevanja sveta ni opravičbe in odrešitve. Vse tri glavne osebe, Taš, Manka in Evica, so izgubile vse, kar so imele in vendar še hočejo živeti; njihova sreča je, da žive. Ko se mati in hči, enako nesrečni, srečata ob cesti, zapoje otroci pesem o materi, ki je morila svoje otroke; zadnji nauk stare Manke svoji hčeri je tale: »Bog ti daj srečo, Evica. Jaz ti nisem dala nič dobrega, hudo mi je včasih, ko mislim na to. Ali Bog vedi, kako je vse to. Mnogo je v življenju takega, česar ne bomo nikdar razumeli. A živeti je treba. Tako nam je zapovedano. Odgovor bomo pa vsi dajali od tega življenja.«

Moč romana je v njegovem koncu, kjer je epiki priskočila na pomoč tudi lirika. Šele zdaj spoznamo, da je pisatelj kljub neizraziti gradnji vendarle vztrajno pripravljaval svojo epsko idejo; pripravljaval jo je v zmislu človeške dvojnosti, v nasprotju neutolažljivega srčnega nemira in nebogljenenarave. To dvojnost je razrešil s čuvstvenim pozitivizmom, v katerem se kažejo tudi idejni vplivi Gorkega in Hamsuna o naravno dobrem in zmisel-

nosti življenja, končni poudarek sam je tako topel in nravno čist, da resnično pretrese. Tragika zadnjih prizorov je tako močna, da osvetli vso zgodbo v popolnoma novi, očiščujoči luči. Tako ob koncu spoznamo, da se nam od dogodka do dogodka, vedno globlje in bridkeje razkriva skrivnostna moč materinstva; sama iz sebe nesrečna mati ustvarja sanje o svetu in si čara lepoto tam, kjer je gola praznina; iz skrivnih, nedoumljivih vrekev življenja žubori sreča samo zanjo, drobna, da je nihče drugi ne vidi in kakor da s svojim nepremagljivim uboštvom kljubuje vsemu svetu in s svojo modrostjo tudi premaguje svet.

Morda ne bo na tem mestu odveč, če omenimo, da je delo sprožilo idejne pomisleke in celo ugovore, češ, da ljudje, ki jih slika Kranjec, niso resnični in da z njimi dela krivico svojim rojakom. Težko je prisposodbljati naturalistično-idealistično delo z zemljepisno in etnično točnostjo; Kranjčeva prirodna neposrednost in preprostost si je preko tipičnosti in folklore poiskala tudi poudarkov v etičnih in socialnih nasprotjih, pri čemer se pač premakne zunanja podoba ljudi, ne more pa se bistveno spremeniti njihova notranja resničnost. Nikakor nimam namena zagovarjati naturalizma, ki bi bil samemu sebi namen, treba pa je poudariti koristnost tiste umetniške volje, ki se ne ustavlja ob lepem videzu ali spodbudni popolnosti, pač pa se z nezakritim pogledom približa življenju povsod, kjer se skrivajo npravstveno etična nasprotja. Kranjčeva gola prirodnost nekajkrat zaboli, njegovi naturalizmi včasih udarijo celo proti dobremu okusu, vendar nam iskrenost mora biti ljubša kakor beg od nje. Ne da se utajiti, da naturalizem tudi kot življenjski nazor vse bolj in bolj posega v naš čas, a premagali ga ne bomo z uglašeno družabnostjo, s samim strnjenim nazorskim mišljenjem, ampak z zdravim razumevanjem človeške narave, nad katero mora bdeti močan duh. Narave ni moč tajiti in jo zavreči, treba jo je plemenititi, kakor si je iskreno krščanstvo vedno prizadevalo. Zato nam končno prav pri tem delu ostane samo še tisto staro vprašanje, koliko je tragična neurejenost sveta kot zgled plodnejša kakor ideološko pretehtana in na vse strani umerjena lepota. In še eno: Miško Kranjec je v tem delu na važnem razpotju: ali v naturalizem in materializem, ali v idealistično poglobitev snovi in vsebine. To je tisto važno vprašanje.

F. K.

J u š K o z a k : **Za prekmurskimi kolniki.** — Slovenske poti XV. Str. 87. Tiskovna zadruga v Ljubljani 1934. V našem ne kaj bogatem, večinoma samouškem potopisnem slovstvu ima Kozakova knjiga svojo posebno vrednost, čeprav ne moremo reči, da bi bila oblika popolnoma nova. Literat, strokovnjak, socialni in kulturni razmišljevalec potujejo v isti osebi in se ustavljajo ob vtisih in dejstvih, kramljajo, razmišljajo in drug drugega dopolnjujejo. Tako se vse slike končno strnejo v nekako sintetično monografijo o Prekmurju, kakor svet pojmuje človek današnjih dni — ne kot predmet sam, ampak kot pojav v skupnosti drugih pojavov, v sklenjeni celoti.

Ta zemljepisna, zgodovinska in duhovna podoba Prekmurja je seveda tudi dokument pisatelja samega, saj splošno velja, da tudi v potopisu piše